Forum for
Utvikling og Miljø

Innspill til ny Eierskapsmelding

Muntlig innlegg i Kompetanseforum 20.03.2014, om samfunnsansvar i statlig eierskap.

Forum for utvikling og miljø (ForUM) takker for muligheten til å komme med innspill til Eierskapsmeldingen. Vi ønsker å bidra med konkrete forslag for å møte de mange utfordringene staten har som eier. Vi er opptatt av statlig eierskap på grunn av Norges særegne stilling når det gjelder størrelsen på statlig eierskap, og vi mener at staten har et spesielt ansvar for å være en ansvarlig eier.

Statlig eide selskaper må være fremst i klassen på samfunnsansvar. Hvis ikke statlig eide selskaper kan følge opp de internasjonale forpliktelsene innenfor samfunnsansvar som Norge har forpliktet seg til, hvordan kan vi da forvente at privat næringsliv vil gjøre det?

I den siste Stortingsmeldingen (Meld. St. 13 (2010 – 2011)) har staten vist vilje til å bruke sitt statlige eierskap til å fremme internasjonale normer og verdier om samfunnsansvar i eget eierskap. Det er positivt at norske myndigheter har høye forventinger til statlig eide selskaper og viser at dette er viktig prioritering, men dessverre har ikke dette vært godt nok. Det viser blant annet saken der Aker Holding har levert utstyr til rundt 300 millioner kroner til en rigg som skal bore i Vest- Sahara. Dette på tross av UDs frarådinger om at norske selskaper skal drive næringsvirksomhet i det okkuperte landet Vest-Sahara. Vi minner også om at den norske staten er eier i de fleste selskapene som har vært innklaget for OECDs kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv i Norge og Sverige (Aker, Nordea, Cermaq, Statoil, Statkraft, NBIM).

Samstemthet og nasjonal handlingsplan

Det er nå viktig at Regjeringen og staten som eier må oppdatere sine føringer slik at de er i tråd med internasjonal utvikling og norske forpliktelser. I den kommende Eierskapsmeldingen må det komme tydeligere frem at NFD krever at statlig eide selskaper følger internasjonale retningslinjer som Norge har forpliktet seg til. Dette er også viktig for å øke samsvar og koherens mellom ulike politikkområder. En ny eierskapsmelding må derfor uttrykke konkrete ambisjoner, og bidra til større samsvar mellom internasjonale målsetninger og næringslivspolitikk.

I forrige stortingsmelding uttaler regjeringen at den forventer at de statlig eide selskapene kjenner og knytter seg til nasjonale og internasjonale standarder. Men fagfellevurderingen av OECDs norske kontaktpunkt[1] viser at selv om OECD retningslinjer er godt forankret hos ulike interessenter i Norge, svikter dette langt på vei i eierskapsdepartementene. Funnet bekreftes delvis av rapporten «Kartleggings- og avviksanalysen: Statens plikt til å beskytte» skrevet av Mark Taylor[2].

[1] http://www.responsiblebusiness.no/2014/02/18/peer-review-rapport-om-kontaktpunktet/
[2] http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/Naeringsliv/ungp_avvik.pdf

Det er behov for en ny eierskapsmelding med høye ambisjoner om et eierskap som sørger for at avkastningen foregår *innenfor* de rammene som hensynet til mennesker og miljø setter. Skal det bli reelle endringer må stortingsmeldingen følges av en handlingsplan med konkrete tiltak for å operasjonalisere samfunnsansvar i statseide selskap.

UN Guiding Principles er resultatet av en langvarig prosess i FN-systemet. De har søkt å forene kravet om et effektivt og bindene regelverk for samfunnsansvar og motstanden mot lovgivning på området. Formålet til disse prinsippene er å identifisere og forebygge risiko for brudd på menneskerettigheter. Utviklingen av retningslinjene har skjedd parallelt med revisjonen av OECDs retningslinjer for flernasjonale selskap, for at disse skal utgjøre et hele hvor retningslinjene kan brukes når det hevdes at brudd har skjedd. Det som imidlertid gjenstår er nasjonal oppfølging av UN Guiding Principles. Til tross for at Norge har vært en sentral politisk og økonomisk støttespiller i arbeidet med både FN-prinsippene og OECDs retningslinjer gjenstår det et betydelig arbeid for å gjøre dette til effektive verktøy for norsk næringsliv. Arbeidet med de nasjonale handlingsplanene for oppfølging er svært viktig. Flere land har lansert slike handlingsplaner, og vi forventer at Norge snart presenter en konkret og ambisiøs plan. Den vil i så fall kunne bidra til en operasjonalisering av forventningene i den nye eierskapsmeldingen når det gjelder samfunnsansvar. Vi forventer at Eierskapsmeldingen tydeliggjør krav til statlig eide selskaper om at OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper og UN guding principles skal operasjonaliseres i statlig eierskap.

Åpenhet og rapportering

Staten har en rekke virkemidler for å påvirke sine egne selskaper, både gjennom rapporteringskrav og eierskapsdialog. For å kunne stille de riktige spørsmålene, evaluere informasjonen i rapportene, og sikre riktig kompetanse i styrene, er det viktig at Regjeringen som eier har tilstrekkelig kompetanse om samfunnsansvar. Vi håper derfor at Regjeringen videreføre utvidelsen av kompetanse på samfunnsansvarsfeltet i eierskapsavdelingen. Dette er helt essensielt for å uttrykke klare føringer, som viser at statens som eier drives av mer enn rene profitthensyn.

Stortingsmeldingen bør være klar på at uansvarlige selskaper som ikke tar sitt ansvar på alvor må få like store konsekvenser som røde tall. Et viktig instrument for å gjøre dette er rapportering. Det er positiv at regjeringen nå forventer at arbeidet med samfunnsansvar er forankret i selskapenes styrer og at styrene rapporterer. Det er positivt at hensynet til både menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og sosiale forhold, miljø og bekjempelse av korrupsjon er inkorporert, men resultatet er ingen incitament til norske selskap om å bli bedre på samfunnsansvar. Rapporteringen bidrar heller ikke til generell åpenhet. Slik rapporteringsloven ser ut i dag er det langt på vei overlatt til selskapene selv å bestemme hvordan og hva de vil rapportere. Det betyr at en ikke kan sammenligne selskaper eller vurdere utviklingen i et enkelt selskap over tid. Sammenlignbar, etterprøvbar og relevant rapportering er en forutsetning for god forvaltning og veloverveide avgjørelser på samfunnsansvarsfeltet. Slike rapporter kan også bidra til en intern konkurranse mot toppen ved å vise til de gode eksemplene.

Rapportene bør følges opp av myndighetene og ansvarliggjøre selskapsledelsen. Vi oppfordrer derfor eierdepartementene til å evaluere den rapporteringen som ble satt i kraft i 2013 for å sammenligne selskapene, for å finne de gode eksemplene og finne frem til best praktisering, slik at man kan ta lærdom av de flinkeste, og skille de gode fra de som har mer å lære.

Fra vage forventinger til klare indikatorer

Eierskapsmeldingen fra 2011 uttrykker klare forventninger til selskapene som staten eier innenfor sentrale områder av samfunnsansvar. Å definere forventninger er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig forutsetning for å lykkes med et ansvarlig eierskap. For å holde takten i den raske utviklingen på området vil statens selskaper gjennom konkrete resultater måtte vise at forventingene faktisk oppfylles, dersom Regjeringen skal ha troverdighet. Da er det nødvendig å utvikle et effektivt system med konkrete mål og indikatorer. ForUM foreslår derfor at regjeringen krever rapportering fra selskapene og videreutvikler indikatorer. Resultatene må kunne måles og verifiseres av en uavhengig instans. De må også presenteres på en slik måte at virksomhetenes resultater innenfor samfunnsansvar kan sammenlignes. Et eksempel på dette er klimautfordringene som de siste årene blitt enda mer relevante. Staten som eier må ansvarliggjøre sine egne selskaper, og vi foreslår at det utvikles program som måler, verifiserer og rapporterer utslipp i selskapene per år. Og setter mål for forventede utslippsreduksjon hvert år. Slik kan man rapportere hele statlig porteføljen.

ForUM anbefaler at:

- Regjeringen utvikler en ambisiøs eierskapsmelding også med konkrete ikke-finansielle mål for eierskapet.
- Regjeringen utvikler en handlingsplan med konkrete tiltak for operasjonalisering på et detaljert nivå, inkludert en handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter i statseide selskap.
- Regjeringen utvikler et forbedret rapporteringssystem som gir målbar informasjon om selskapenes måloppnåelse når det gjelder klima, miljø, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og korrupsjon.
- Regjeringen sørger for god kompetanse om samfunnsansvar i eierdepartementene og selskapsstyrene.
- Regjeringen etablerer systemer for kompetanseoverføring slik at øvrige selskaper kan lære av de «flinkeste i klassen» innenfor samfunnsansvar.